

Відгук
офіційного опонента про дисертацію
Кучеренко Станіслава Ігоровича
«Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку українського музикознавства спостерігається стійка тенденція появи наукових досліджень, створених виконавцями, які безпосередньо пов'язані з музичною практикою. Порівняно з «теоретичним» музикознавством, що, звичайно, заглиблюється у надскладні мистецькі та філософські проблеми, ці роботи захоплюють «животрепетним» матеріалом і щирою зацікавленістю їх авторів. Саме такою є дисертація С.І. Кучеренко, присвячена становленню та розвитку української скрипкової школи.

На сьогодні в Україні існує низка досліджень, у яких висвітлюються окремі етапи та особливості розвитку вітчизняного скрипкового мистецтва (І. Андрієвський, Н. Гуральник та К. Завалко, Р. Закопець, Ю. Волощук, З. Ядловська та ін.), його певні регіональні прояви (М. Долгіх, А. Лаптева та С. Швець, А. Юсов), діяльність видатних особистостей (С. Платонова, О. Спренціс, О. Станко, М. Турчинський). Вивчаючи різноманітні аспекти скрипкового мистецтва та виконавства, автори цих праць деякою мірою торкаються й процесу формування скрипкової школи в Україні. Але широкого панорамного розгляду та цілісного охоплення проблеми у музикознавчій літературі розвиток української скрипкової школи не отримав. Отже, запропонована дисертантом тема, безумовно, викликає значний науковий інтерес.

Структура дисертації в контексті наукової концепції. Представлена до захисту дисертаційна робота С.І. Кучеренко вирізняється передусім оригінальним підходом до розв'язання теми. На перший погляд її зміст повинний відбивати шляхи розвитку української скрипкової виконавської школи з відображенням національних особливостей методики навчання,

специфічних аспектів творчості видатних митців, становлення виконавських традицій тощо. Однак дисертант повертає вектор дослідження з історичного аспекту на науково-теоретичний та пропонує вивчення проблеми з позицій суворо регламентованого математичного підходу. Отже, у першому розділі дисертації розглянуто сучасний стан вивчення феномену «школа» (праці А. Бородіна, О. Виноградової, Ж. Дедусенко, В. Зайця та ін.). Шляхом ґрунтовного аналізу С.І. Кучеренко дістає висновку, що жодний з авторів не запропонував всеохоплюючого трактування зазначеної дефініції. На підставі отриманих результатів та за допомогою квадрата-матричного підходу (за Н. Колотій) дисертант випрацьовує універсальне визначення поняття «школа». С.І. Кучеренко чудово усвідомлює, що усіляка схематичність позбавляє будь-яке явище його багатогранності та своєрідності. Свій підхід автор аргументує тим, що «матриця виявляє взаємозв'язки низки складових, які забезпечують її цілісність, творчі та провісницькі риси. Запропонована в даній дисертації матриця вбачається, подібно до антропологічної, одночасно і як структура, і як процес, оскільки школа – не статичне, а рухоме в просторі й часі явище» [дис., с. 47]. Підтвердження своїх викладок С.І. Кучеренко конкретизує на принципах, які застосовували у своїй педагогічній діяльності А. Ямпольський та Ю. Янкелевич, частково на прикладі А. Лещинського. Втім, треба зазначити, що двоє перших не належали до української школи, а педагогічна діяльність А. Лещинського загалом вже відноситься до другої половини ХХ століття, що звичайно виходить за межі, окреслені у об'єкті запропонованого дослідження.

У наступних розділах дисертант послідовно вибудовує стратегію наукового пошуку відповідно до обраного ракурсу дослідження. Так, у другому розділі на засадах розуміння школи як певної системи енергоінформаційного обміну у формі ієрархічної структури висвітлено викладацьку діяльність та розглянуто методико-педагогічні праці провідних зарубіжних та вітчизняних скрипалів-наставників ХІХ століття. Вивчення еволюції скрипкового мистецтва у значних культурних центрах України - Києві, Львові, Одесі, Харкові - дозволило відкрити як унікальність та універсальність шкіл, що сформувалися в

цих осередках у кінці XIX – на початку XX століття, так і самого механізму їх вибудовування. Подання біографічних відомостей про скрипалів, які працювали в Україні у означений період (К. Горський, О. Москвичів, С. Неметць, Є. Перфецький, П. Столярський, О. Фідельман, О. Шевчик та ін.), визначення їх належності до певної школи (перша - Л. Ауер, друга - О. Шевчик, третя – інші) дозволило простежити трансляцію відповідної традиції та виявити полінаправленість творчої практики цих музикантів та їх учнів в Україні.

Вищезазначене надало автору дисертації підстави стверджувати, що наявність таких ключових постатей відіграла важливу роль у «підготовці умов для становлення та забезпечення стрімкого розвитку вітчизняної школи» [дис., с. 3]. Аналізуючи діяльність скрипкових педагогів, С.І. Кучеренко робить висновок, що, «незважаючи на приналежність до конкретної системи енергоінформаційного обміну, її адепти передавали досвід, відповідно до власної індивідуальної особистості» [дис., с. 4]. Це слушне зауваження свідчить про те, що українська скрипкова школа від початку мала «своє обличчя», й відрізнялась від інших європейських шкіл за певними специфічними якостями.

У третьому розділі дисертації розкривається взаємодія традицій в діяльності музикантів-скрипалів у провідних культурних осередках України як принципу дії системи енергоінформаційного обміну та індивідуалізації цієї системи на прикладі доробку харківських скрипалів. Як вважає автор дисертації, «зосередженість на харківському ареалі дозволила детальніше усвідомити специфіку становлення та розвитку системи енергоінформаційного обміну локального масштабу, зокрема, завдяки відбитим у квадра-матриці елементам» [дис., с. 5]. Універсальність феномену «школа» та унікальність його втілення засвідчується через виконавську, методико-педагогічну та композиторську творчість кожного з видатних представників харківського скрипкового осередку – Е. Добржинця, В. Гольдфельда, Й. Гольдберга, Р. Клименської, А. Лещинського.

Науковий апарат дослідження. Згідно змісту роботи, дисертант вводить у текст ряд дефініцій, послідовно розкриваючи їх сутність. Так, в підрозділі

1.1 («Феномен “школа” в сучасному музикознавстві») здійснюється спроба визначення базисного в роботі поняття «школа». У підрозділі 1.2 («Квадратичний підхід до вивчення явища “школа”») С. І. Кучеренко цілком логічно виводить універсальне визначення поняття за допомогою квадрата-матричного підходу. При тому автор безпосередньо задіює та обґрунтовує принцип роботи вихідних складових квадрата-матриці, як-то *мотиву, енергії, методу та часу (своєчасності)* стосовно розвитку саме скрипкової школи.

У Другому розділі дисертації для характеристики діяльності скрипалів-композиторів кінця XVIII – початку XX століття використовуються базисні елементи квадрата-матриці: *об’єднання професійних музикантів у соборне поле, прийом передавання знань та досвіду, енергія любові, готовність внутрішніх та зовнішніх умов* [дис., с. 2].

Третій розділ роботи присвячений функціонуванню української скрипкової школи, у якому діяльність музикантів-скрипалів у провідних культурних осередках України узагальнюється як певна *система енергоінформаційного обміну у формі ієрархічної структури* [дис., с. 3]. Подальша праця представників української скрипкової школи за межами країни визначається дисертантом як *трансляція здобутків української системи енергоінформаційного обміну за кордоном* [дис., с. 6].

Результати дослідження. Дисертація Станіслава Ігоровича Кучеренка має безперечну наукову новизну, адже вперше в українському музикознавстві здійснено цілісне дослідження становлення та розвитку української скрипкової школи. На основі використання квадрата-матричного підходу, запропонованого Н. Колотій, автором було розроблено універсальне визначення дефініції «школа». Поряд з тим, у дослідженні здійснено історичний екскурс (як спадкоємних зв’язків) еволюції скрипкового мистецтва та діяльності провідних зарубіжних та українських скрипалів-наставників у культурних осередках Києві, Львові, Одесі, Харкові, що відкрило, з одного боку, унікальність та універсальність обставин появи шкіл, а з іншого, – самого механізму їх вибудовування.

Практична цінність роботи вбачається у використанні її положень в подальших наукових розвідках зі скрипкового мистецтва України. Матеріали дослідження можуть бути також застосовані в навчальних курсах історії зарубіжної та української музики, історії виконавства на струнно-смичкових інструментах. Безумовно, матеріали роботи щодо постановки ігрового апарату та аналіз розглянутих у дисертації творів стануть у нагоді й виконавцям.

Основні положення роботи пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях і висвітлені у 5 одноосібних публікаціях, які у повній мірі відбивають результати дисертаційного дослідження та свідчать про зацікавленість і ґрунтовний підхід автора до дослідницької діяльності.

Зауваження та рекомендації.

1. Незважаючи на структурно чітко вивірену логіку дослідження, деякі запитання викликає обґрунтування наукових положень роботи. Так, назва дисертації – «Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи» та її мета – «розкриття процесу становлення та розвитку української скрипкової школи в її взаємозв'язках зі сформованою в європейському музичному мистецтві традицією» [дис., с. 16] не відбивають основної лінії вибудовування матеріалу дисертації згідно визначеного універсального поняття на основі квадрата-матричного принципу. Не передбачають також розкриття дії інструменту дослідження визначення об'єкту («європейське скрипкове мистецтво кінця XVIII – середини XX століття») [дис., с. 17] та предмету («шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи») [дис., с. 17] роботи. Зокрема тотожність назви дисертаційної роботи та її предмету, який має співпадати з темою, але ж не повторювати її, в цілому обмежує поле викладеного матеріалу. Ключове положення «запропонувати універсальне визначення явища “школа”, спираючись на існуючі в музикознавстві добутки і використовуючи новітній аналітичний інструмент» [дис., с. 16] з'являється тільки у завданнях і логічно не пов'язано з основним науковим апаратом дисертації.

2. Питання виникають також стосовно хронологічних меж та процесуальності матеріалу дослідження, що у об'єкті роботи окреслюються кінцем XVIII – серединою XX століття. Так, огляд інструктивних праць зазначеного періоду не виявляє послідовного розвитку теоретично-практичної бази європейської скрипкової школи. Адже розглянуті в дисертації діяльність видатних зарубіжних митців та створені ними теоретико-педагогічні праці локалізуються в окремих часових проміжках: кінець XVIII – початок XIX століття (П. Байо, Р. Крейцер, П. Роде), середина XIX століття (Ш. Беріо, Ф. Давид, Я. Донт, Й. Йоахим), кінець XIX – початок XX століття (Й. Йоахим та А. Мозер, О. Шевчик, А. Шрадїк). Проаналізована на початку другого розділу «Школа» А. Шрадїка (дис., список використаних джерел, №№ 412-414), зважаючи на рік видання праці (1899), хоча і займає основоположне місце в технічному озброєнні скрипаля, але загалом сприймається як резюмуючий чинник інструктивно-технічної бази скрипкового мистецтва XIX століття. Не зовсім виправданим вбачається включення до одного блоку добутоків Є. Хубаї (1925) та А. Бадзіні (1868). Не «вміщається» в зазначені автором часові межі й діяльність вітчизняних митців. Так, аранжування А. Лещинського відносяться вже до 1960-х років (дис., список використаних джерел, №№ 135-137), а колективна редакція сонат та партит для скрипки соло Й. Баха позначена 1972 роком (стосовно останньої автор все ж таки зробив застереження, що «дана колективна праця виходить за обрані часові межі дослідження» [дис., с. 190]).

3. Поданий С.І. Кучеренком список використаних джерел загалом свідчить про широку ерудицію автора й приваблює відкритістю зв'язків із різними галузями науки та широкими асоціаціями, що, звичайно, позначилось на їх великій кількості (423 позиції) та різноманітті. Разом з тим, в списку відсутні ґрунтовні дослідження з історії української музичної культури і мистецтва М. Кузьміна («Забуті сторінки музичного життя Києва»), Л. Мазепи та Т. Мазепи («Шлях до музичної академії у Львові»), Й. Миклашевського («Музична и театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст.»), монографія В. Щепакіна («Музична культура Сходу і Півдня України

другої половини XIX – початку XX століть : європейські виміри)), що, на думку рецензента, сприяли б уточненню певних фактів вибудованої автором моделі розвитку скрипкової школи України. Поряд із 20 зазначеними позиціями розвідок І. Ямпольського, не включена його базова робота «Нікколо Паганіні. Життя та творчість». А тлумачення поняття «школи» та принципи викладання (й навчання) гри на скрипці можливо розширились би завдяки врахуванню незвичайних методичних підходів, запропонованих О. Шульпяковим у праці «Скрипкове виконавство та педагогіка».

4. Загальному високому інтелектуальному рівню та широкому панорамному поданню матеріалу дослідження не відповідає літературне викладення: зустрічаються стилістичні невідповідності, побутовизми, що загалом знижують науковий пафос роботи, прямі помилки, зумовлені як погрішностями комп'ютерного набору, так і «русизмами» у тексті.

Проте, всі висловлені зауваження не впливають на значущість роботи, яка виконана на високому рівні. Це надає підстави зробити наступний **висновок**.

Кандидатська дисертація «Шляхи становлення та розвитку української скрипкової школи» є самостійним ґрунтовним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам МОН України, що висуваються до робіт такого роду. Автореферат і публікації відбивають зміст дисертації. Отже, її автор, Кучеренко Станіслав Ігорович, заслуговує на присудження наукового ступеня «кандидат мистецтвознавства» за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво.

Офіційний опонент –
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

О.К. Зав'ялова

Зав'ялова О.К.
засвідчую
Л.В. Пилипенко
11 2018 р.